

นักเรียนเศรษฐศาสตร์ ไปเรียนอะไรมา ? ใช้อะไรได้ ?

๑. เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจ และเศรษฐกิจ

เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาเก่าแก่วิชาหนึ่ง น่าจะได้
เกิดขึ้นเป็นหลักเรียนและปฏิบัติมาแต่ก่อนพุทธกาล
ในทางฝรั่งตำราต่าง ๆ เขามักอ้างไปถึงนักปราชญ์ชาติ
กรีกที่ชื่ออริสโตเติล ผู้มีชีวิตอยู่ภายหลังพุทธกาล
ประมาณ ๒๐๐ ปี และชื่อวิชาเศรษฐกิจในภาษาฝรั่ง
ก็ยิ่งถือเนื่องมาจากตำราที่นักปราชญ์ผู้นี้ได้เขียนไว้
แต่มาถึงสมัยนี้เศรษฐศาสตร์ได้ตกทอดเจริญขึ้นอย่าง
ผิดหูผิดตา

เขียนขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่นางเซย ประสาทเสรี และนางเซาะเซ็ง อึ้งภากรณ์ ลงพิมพ์
ในหนังสือ “เทศาภิบาล” ฉบับวันสถาปนากระทรวงมหาดไทย ๑ เมษายน ๒๔๙๗
พิมพ์ใน รัฐสภาสาร ปีที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๐๔

อริสโตเติลได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า “นักเศรษฐกิจพึงมีคุณสมบัติเกี่ยวกับทรัพย์สิน ๔ ประการ คือ พึงรู้จักแสวงหาประการหนึ่ง รู้จากรักษาไว้ประการหนึ่ง พึงรู้จักจัดแจงทรัพย์สินประการหนึ่ง กับใช้ให้ถูกต้องประการหนึ่ง” ทั้งนี้ย่อมตรงกับความเข้าใจของสามัญชนแม้ในสมัยปัจจุบัน นักเศรษฐกิจต้องรู้จักวิธีที่จะเป็นเศรษฐี

แต่ถ้าท่านมองหาผู้ที่เราเรียกกันว่านักเศรษฐศาสตร์ ในปัจจุบันนี้ท่านจะนับได้น้อยคนนักที่เป็นเศรษฐีเพราะวิชาความรู้ของเขาแต่อย่างเดียว เมื่อเร็ว ๆ นี้มีนักเศรษฐศาสตร์ฝรั่งชั้นเอกผู้หนึ่งเข้ามาในประเทศไทย เล่าเรื่องภายในครอบครัวให้ฟังว่า บุตรชายของแกไม่ยอมเรียนเศรษฐศาสตร์ เมื่อซักว่าทำไม ปรากฏว่าบุตรชายตอบว่าตนอยากจะรวยเช่นนี้ย่อมเห็นได้ว่า นักเศรษฐกิจกับนักเรียนเศรษฐศาสตร์ในสมัยนี้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นบุคคลคนเดียวกันเสียแล้ว นักเรียนเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทยอาจจะจำเรียนมาจากยุโรปหรืออเมริกา หรือแม้แต่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง หรือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่นักเศรษฐกิจชั้นเยี่ยมที่สุดของเมืองไทยยังคงมาจากดินแดนแถบซัวเถา นั่นเอง

กล่าวมาถึงเพียงนี้ ท่านผู้ใดจะเลยกะโจนลงความเห็นเห็นว่าเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่ไม่มีประโยชน์ ก็ย่อมจะเป็นความเห็นที่ไม่ต้องด้วยเหตุผล เพราะแพทย์ไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้แข็งแรงที่สุด หรือนักโลหกิจก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นผู้ที่มีแรงแมกมายฉนั้นใด นักเศรษฐศาสตร์ก็ฉนั้นนั่น ท่านนักปราชญ์กรีกที่กล่าวนามมาข้างต้นนี้เองก็ยังได้เขียนไว้ในภาค ๒ ของตำราเศรษฐศาสตร์ของท่าน จำแนกเศรษฐกิจไว้เป็น ๔ ประเภท คือเศรษฐกิจแห่งพระราชา เศรษฐกิจแห่งผู้ครองแคว้น เศรษฐกิจแห่งนคร และเศรษฐกิจแห่งเอกชน ๓ ประเภทแรกว่าด้วย

การตีเงินตรา การค้าขายเข้าออก การจ่ายราชทรัพย์ การเก็บภาษีอากร จากสินค้า ทรัพย์สินสมบัติและบุคคล ส่วนประเภทหลังนั้นท่านอริสโตเติล กล่าวไว้ว่า มีวิธีการและความมุ่งหมายแตกต่างกันมากมายหลายประการ นัก อย่างไรก็ตาม นักเรียนเศรษฐศาสตร์ปัจจุบันนี้เรียนไปใน ๓ ประเภทแรก ซึ่งในการปกครองสมัยนี้ย่อมแยกจากกันไม่ออก เรียกได้ว่าเป็น วิชาว่าด้วยทรัพย์สินของแผ่นดินและมหาชน มิได้ว่าด้วยทรัพย์สินของเอกชน ผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ

อาจารย์ผู้หนึ่งในสำนักลอนดอนได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐศาสตร์เป็น วิชาว่าด้วยการบำบัดความต้องการของมหาชน และเนื่องด้วยปัจจัยต่าง ๆ ในโลกนี้เท่าที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ในขณะใดขณะหนึ่งมีจำนวน จำกัด นักเรียนเศรษฐศาสตร์จึงต้องเรียนรู้ถึงวิธีจะนำเอาทรัพยากรใน โลกมาใช้ให้ได้ประโยชน์ที่สุดที่จะดีได้

มีนักเศรษฐศาสตร์บางสำนักพะวงหนักไปในทางการแบ่งทรัพย์สิน ในหมู่ประชาชน กล่าวคือในขณะเดียวกันกับที่ก่อให้เกิดทรัพย์สิน ก็จำเป็นต้อง แบ่งเฉลี่ยออกไปให้ทั่วถึงกันโดยให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละคน

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐศาสตร์สำนักไหน เศรษฐศาสตร์ ย่อมเป็นวิชาว่าด้วยความต้องการของมนุษย์ในทางทรัพย์สิน และว่าด้วย วิธีการใช้ทรัพยากรมาบำบัดความต้องการของมนุษย์ด้วยกันทั้งนั้น

๒. ขนงของเศรษฐศาสตร์

นักเรียนเศรษฐศาสตร์เขาเรียนอะไรกันบ้างเล่า ? ข้อนี้ย่อมจะ หาคำตอบได้จากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่สอนวิชาที่กล่าวถึง นี้ จำแนกได้เป็นเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวข้อง

เศรษฐศาสตร์แท้ ๆ แยกออกเป็นทฤษฎีและประยุกต์ ทฤษฎีก็คือหลักวิชาว่าด้วยแก่นของความรู้ เปรียบได้กับโครงกระดูกและวิญญาณ ส่วนประยุกต์คือการนำเอาหลักวิชามาใช้ให้ได้สาระ เปรียบได้กับเนื้อหนัง สายเลือด เส้นเอ็น ต้องมีทั้งแก่นและสารผสมกันจึงจะเป็นตัวมนุษย์ สิ่งห้สาราสัตว์ หรือพืชผลออกมาได้ จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่ได้ ผู้ใดเรียนทฤษฎีมากเกินไปจนหลงก็อาจมีสติวิปลาสเหมือนผู้ที่หลงทางวิปัสสนาจนเกินเหตุไป อาจจะฟุ้งซ่านโดยไร้สาระ ฝรั่งเศสเรียกว่า “ซันวิมานางาช้าง” ผู้ใดเรียนแต่ทางประยุกต์ก็เหมือนเข้าป่า เห็นต้นไม้ทีละต้นสองต้น แต่ไม่มีแผนที่ เดินวอกวนไปมา หลงเสียเปล่า

ถ้าจะให้แยกเศรษฐศาสตร์ออกให้ละเอียดยิ่งขึ้นก็เห็นจะต้องกลับไปหาท่านนักปราชญ์อริสโตเติลอีก เพียงแต่ดัดแปลงการจัดประเภทของท่านให้เหมาะสมกับกาลสมัยขึ้นเท่านั้น กล่าวคือ มีวิชาว่าด้วยการก่อให้เกิดเครื่องอุปโภคบริโภคที่เรียกกันให้ขลังขึ้นว่า “การผลิต” อย่างหนึ่ง ว่าด้วยการตีเงินตรารวมทั้งการให้สินเชื่อในปัจจุบันนี้ก็คือ การธนาคารกลาง การธนาคารพาณิชย์ และสถานที่ให้สินเชื่ออื่น ๆ อย่างหนึ่ง ว่าด้วยการเก็บภาษีอากรและจ่ายทรัพย์สินของกลางของแผ่นดินที่เรียกกันว่า “การคลัง” อย่างหนึ่ง ว่าด้วยการนำเอาเครื่องอุปโภคบริโภคมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกับเงินตราและสินเชื่อ ซึ่งเป็นแขนงของเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับราคา ค่าครองชีพ และสินจ้างอย่างหนึ่ง ว่าด้วยการ “ค้าม้า ค้าช้าง” (พ่อขุนรามคำแหง) และค้าของอื่น ๆ อันจัดได้ว่าเป็นการค้าทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างหนึ่ง และว่าด้วยการอุปโภคบริโภคของประชาชนหลังจากก่อให้เกิดทรัพย์ และเปลี่ยนมือกันโดยทางซื้อขายแลกเปลี่ยนให้และชักภาษีอากรเสร็จ แล้วเหลือเท่าใดนำมาใช้สอยจริง ๆ เรียกเป็นศัพท์ว่า “บริโภคกรรม” อีกอย่างหนึ่ง

การแบ่งสรรเป็นแขนง ๆ อย่างนี้ ตำราต่าง ๆ ไม่จำเป็นที่จะจัดให้สอดคล้องต้องกันทุกตำรา แต่ส่วนมากเป็นทำนองคล้าย ๆ กัน และแต่ละแขนงก็ยังแยกออกไปเป็นสาขาอีกมากมาย เช่น วิชาว่าด้วยการก่อกำเนิดของพืชจะแยกออกเป็นทำนา ทำสวน ขุดแร่ การประมง การดำเนินโรงงาน การทำเครื่องจักร เป็นอาทิ ในที่นี้ผู้เขียนมิได้มีเจตนาที่จะกล่าวแยกให้ละเอียดถี่ถ้วน เพียงแต่ประสงค์จะแสดงให้เห็นว่าวิชาที่เรียกว่าเศรษฐศาสตร์นี้ก็คล้ายวิชาอื่น ๆ คือ มีกิ่งก้านสาขามากมาย จะเล่าเรียนให้รู้จบนั้นย่อมเหลือวิสัยมนุษย์ นักเรียนแต่ละคนจึงจำต้องฝึกฝนให้รู้ทฤษฎีเป็นแก่นไว้เสียก่อน แล้วเรียนให้ชำนาญเพียงไม่กี่สาขาสำหรับสาขาอื่น ๆ เมื่อมีหลักแน่นแล้วก็ย่อมจะฝึกฝนเพิ่มเติมเพียงเท่าที่จำเป็นมีโอกาสดูแลที่จะต้องรู้

อนึ่ง การแยกสาขาวิชาดังกล่าวนี้อีกเป็นเพียงการแยกให้เห็นตัววิชาเพื่อความชัดเจนขึ้น ไม่บังควรที่จะแยกออกถึงเด็ดขาดจนไม่เหลือวและถึงแขนงอื่นนอกจากที่ตนเอาใจใส่อยู่ เป็นต้นว่า การค้า การก่อกำเนิด และการขนส่ง ผู้ที่ไม่ใช้ความคิดอาจจะคิดว่า การค้าหรือการขนส่งนั้นไม่ใช่การกระทำที่ก่อให้เกิดทรัพย์ขึ้นนั้น เป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยหลักธรรม ทั้งนี้หาได้คำนึงถึงไม่ว่าถ้าเพียงชาวนาปลูกข้าวที่รังสิต แล้วไม่มีเรือล่องมากรุงเทพฯ หรือแม้ว่าข้าวมีอยู่ในกรุงเทพฯ แล้วก็ตามหากไม่มีร้านโรงขายปลีกขายย่อย ผู้บริโภคในกรุงเทพฯ จะได้ประโยชน์น้อยนัก การก่อกำเนิดทรัพย์นี้หากจะวิเคราะห์ให้ละเอียดลงไปแล้วก็คือการแปรสภาพที่และการเปลี่ยนที่ของทรัพย์ให้เข้ามาใกล้ปากใกล้มือของผู้ใช้นั่นเอง จะเห็นได้ง่ายจากตัวอย่างเรื่องแร่ เช่น เหล็ก เป็นต้น ผู้ที่ขุดแร่ก็เคลื่อนจากบ่อแร่ได้ดินขึ้นมา ผู้ถลุงแร่ก็แปรรูปแร่ให้ใกล้กับความต้องการ รถไฟเรือไฟขนส่งแร่เข้าไปใกล้ผู้ใช้ ฯลฯ ผู้ที่มีส่วนจัด

งานเหล่านี้ย่อมอนุโลมได้ว่าเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดทรัพย์สินทั้งสิน

อันตรายจากการแย่งชิงวิชาเศรษฐศาสตร์ออกเรียนต่างหากจากกันอีกข้อหนึ่งก็คือ ทำให้ผู้เรียนหรือใช้วิชานี้มองเหตุการณ์ต่าง ๆ แคบไป ในตำราฝรั่งบางตำราซึ่งเขียนในระยร้อยปีที่แล้วมา ผู้เขียนมักจะแบ่งวิชาการเงิน การคลัง การผลิต ฯลฯ ออกเด็ดขาดจากกันเป็นอย่างละเล็กละเอียด ไม่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ในปัจจุบันนักเศรษฐศาสตร์ได้มองเห็นชัดแจ้งขึ้นแล้วว่า การเงินกับการคลังแยกกันไม่ออก เพราะรัฐบาลมักจ่ายและจ่ายเดิมมักจะตีเงินตราขึ้นใช้เองจนฟุ่มเฟือย

อนึ่ง การคลังของรัฐบาลกับการทำมาหากินของราษฎรก็ย่อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คือ ถ้าราษฎรหาง่ายใช้คล่อง รัฐบาลก็เก็บภาษีได้มากขึ้น และในบางกรณีรัฐบาลยังมีหน้าที่ที่จะเก็บภาษีอากรให้มากขึ้นไปเสียด้วยเพื่อกันเงินเพื่อ เพราะฉะนั้น ในวิธีการทางงบประมาณของประเทศที่จะเจริญ เขามีได้มุ่งพิจารณารายจ่ายรายได้ของรัฐบาลแต่อย่างเดียว เขาเริ่มด้วยการประมาณการทำมาหากินของราษฎรทั่วประเทศเสียก่อนเท่ากับเป็นการคิดบัญชีของประเทศ แล้วจึงคิดงบประมาณของรัฐบาลให้เหมาะสมเข้ากับบัญชีของประเทศ สรุปความว่าการเงินของรัฐบาลกับการเงินของราษฎรแยกกันไม่ออก (ทั้งนี้โปรดอย่าเข้าใจจนเลยเถิดไปว่า “ทรัพย์สินของหลวงเป็นลาภของฉัน” ซึ่งเป็นคติที่นิยมใช้กันในบางประเทศ โดยไม่ได้มีหลักเศรษฐศาสตร์สนับสนุนเลย)

สรุปความได้ว่า การเรียนเศรษฐศาสตร์นั้นต้องมีทั้งทางทฤษฎีและประยุกต์ และจะต้องแบ่งแขนงออกเรียนโดยไม่แยกกันเสียอย่างไม่มีลืมหูลืมตา

อีกประการหนึ่ง เมื่อนักเรียนแยกกันเรียนวิชาเป็นแขนง ๆ ไปแล้วเช่นนี้ก็ย่อมต้องมีการอาศัยซึ่งกันและกัน เช่นผู้ที่ชำนาญทางการเงินก็ย่อมต้องอาศัยผู้ชำนาญทางการคลัง หรือกลับกัน เช่นนี้จึงจะได้ผลดีด้วยกันทั้งนั้น อนึ่ง องค์วิชานี้เป็นองค์ที่นักเรียนอาจารย์ได้สร้างสะสมกันมาแล้วนานหลายร้อยพันปี ผู้ใดประสงค์จะเข้าใจลึกซึ้งในปัญหาเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องหาหรือตำราเก่า ๆ ด้วย จึงทำให้เกิดเป็นวิชาประวัติศาสตร์ทฤษฎีหรือลัทธิเศรษฐกิจขึ้นในหลักสูตรของสำนักเรียนต่าง ๆ

๓. วิชาประกอบเศรษฐศาสตร์

วิชาอื่น ๆ ที่ต้องเรียนประกอบเศรษฐศาสตร์นั้นมียู่มากพอใช้ นักเศรษฐศาสตร์จะรู้เพียงเศรษฐศาสตร์ก็เหมือนกับเด็กที่รับประทานแต่กับหรือของหวานผู้ใหญ่ห้าม ต้องมีข้าวและผักผสมด้วยพอประมาณ จึงจะได้โตวันโตคืน วิชาที่เห็นได้ชัดก็คือวิชาบัญชี ผู้ใดจะเรียนการค้าหรือการธนาคาร ก็ย่อมต้องฝึกฝนวิชาบัญชีด้วยจึงจะมีประโยชน์ วิชาสถิติก็เช่นกัน มีประโยชน์สำหรับการคำนวณดูและประมาณความมากมายของทรัพย์และปัจจัยที่ก่อให้เกิดทรัพย์ และประมาณความเคลื่อนไหวแห่งเศรษฐกิจเป็นวิชาซึ่งจำเป็น วิชาคำนวณนั้นใช้ในการทำสถิติประการหนึ่ง กับยังมีประโยชน์ในการเศรษฐศาสตร์โดยแก่อีกสถานหนึ่ง กล่าวคือ การสร้างทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในระหว่าง ๘๐ ปีที่แล้วมานี้ ท่านผู้ที่ “เข้าวิมานงาช้าง” บางท่านมักจะใช้วิชาคำนวณเป็นอาภินิหาร ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจนั้นเล่า ก็เป็นบันไดที่นำนักเรียนไปให้เข้าใจซาบซึ่งถึงเหตุการณ์ในอดีตและในประเทศอื่น ๆ และเนื่องจากตำราเศรษฐศาสตร์มีมากมายหลายภาษา นักเรียนเศรษฐศาสตร์จึง

มีความจำเป็นที่จะต้องรู้ภาษาต่างประเทศด้วยอย่างน้อย ๑ หรือ ๒ ภาษา นอกจากนี้เครื่องมือสำคัญของนักเศรษฐศาสตร์ก็คือ การรู้จักใช้เหตุผล เพราะวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่สืบสาวผลจากเหตุการณ์อันประจักษ์แจ้งและแน่ชัดเพียงไม่กี่ข้อ เช่น ใคร ๆ ก็รู้ว่าถ้าฝนแล้ง ข้าวจะแพง แต่ถ้าในเวลาใดฝนแล้งแล้วข้าวถูกลง นักเศรษฐศาสตร์ควรสาวหาเหตุว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น อาจเป็นเพราะคนเล็กรับประทานข้าวหรือข้าวพ่ามีมากจนเกินธรรมดาส่งเข้ามาขายได้ถูก หรือเหตุอื่นใดก็เป็นได้ และเมื่อเข้าใจเหตุแล้วเสียคราาหนึ่ง คราาต่อ ๆ ไปก็จะรู้ได้ว่าจะต้องนำเอาเหตุแวดล้อมอื่นใดมาประกอบพิจารณาบ้าง วิชานี้เรียกว่า “ตรรกวิทยา” เป็นความรู้ที่มนุษย์ปกติมีระดับปัญญาอยู่โดยธรรมชาติแล้ว บางสำนักเขานิยมให้เรียนฝึกฝนขึ้นอีกให้แตกฉาน

ความเกี่ยวพันระหว่างเศรษฐศาสตร์กับรัฐศาสตร์หรือเรียกนัยหนึ่งวิชาว่าด้วยการปกครองและการเมืองนั้น เป็นความเกี่ยวพันอันสนิทสนมยิ่งนัก เพราะเศรษฐศาสตร์เป็นเครื่องมือการปกครองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินเงินทอง บางตำรากล่าวว่าปัญหาการเมืองต่าง ๆ เป็นปัญหาเศรษฐกิจทั้งนั้น บางตำราก็นักการเมืองเป็นช้างเท้าหน้า นักเศรษฐศาสตร์เป็นช้างเท้าหลัง หมายความว่าเศรษฐศาสตร์นั้นเป็นวิชาที่เป็นกลางแล้วแต่นักการเมืองจะใช้เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของตน

ความเห็น ๒ ประการนี้ก็มีความจริงอยู่ไม่มากก็น้อย เพราะฉะนั้นตามสำนักเรียนเศรษฐศาสตร์ต่าง ๆ จึงต้องมีวิชากฎหมายการปกครองและปรัชญาการเมือง ปรัชญาสังคม เรียนกล้อยู่แทบทุกแห่ง และกลับกัน นักรัฐศาสตร์จำเป็นต้องรู้เศรษฐศาสตร์อยู่บ้าง เศรษฐศาสตร์จึงแยกในข้อนี้เป็น ๒ แขนงคือ เศรษฐศาสตร์แท้ ๆ หรือหลักเศรษฐศาสตร์ กับเศรษฐศาสตร์การเมือง ในสำนักเรียนของฝรั่งเศสเขาจัดเศรษฐ-

ศาสตร์ไว้กับวิชาการเมือง รวมเรียกว่า “ปรัชญาการเมือง (Political Philosophy) ส่วนในสำนักเรียนของไทย เศรษฐศาสตร์ก็เคยเป็นวิชาเรียนในหลักสูตรปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต

สรุปความที่กล่าวมาในตอนนั้นก็สมจริงดังคำของนักเศรษฐศาสตร์เรื่องนามผู้หนึ่งของอังกฤษชื่อ เคนส์ (John Maynard, Lord Keynes) ได้กล่าวไว้ในบทประพันธ์ กล่าวถึงชีวิตของปรมาจารย์เศรษฐศาสตร์อีกผู้หนึ่งคือ มาร์แชล (Alfred Marshall) แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ เคนส์กล่าวไว้ดังนี้ “นักเศรษฐศาสตร์ชั้นเลิศจะต้องมีความสามารถหลายอย่างที่จะไม่ค่อยได้พบรวมกันในคนคนเดียว คือ จะต้องเป็นนักคำนวณ นักประวัติศาสตร์ รัฐบุรุษ นักปรัชญา แต่ละอย่างจะต้องเป็นให้ได้ถึงขีดสมควร นักเศรษฐศาสตร์ที่ดีจะต้องเข้าใจเครื่องหมายในวิชาคำนวณและพูดออกมาได้เป็นคำสามัญ จะต้องพิจารณาปัญหาเฉพาะเรื่องให้กลืนเกลียวกับหลักใหญ่ทั่วไป และในความคิดชั่วแล่นหนึ่ง ๆ จะต้องระลึกได้ทั้งรูปธรรม (สิ่งที่เห็นได้) และนามธรรม (สิ่งที่เห็นไม่ได้) นักเศรษฐศาสตร์ที่ดีจะต้องเรียนรู้ถึงการปัจจุบันจากเหตุการณ์ในอดีตเพื่อประโยชน์แห่งอนาคต จะต้องไม่เฉยในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์และสิ่งที่มนุษย์ทำและก่อตั้งขึ้นแม้แต่อย่างเดียว นักเศรษฐศาสตร์ที่ดีจะต้องรู้ตัวว่าตนต้องการอะไร และในอารมณ์เดียวกันนั้นเองจะต้องตั้งตนเป็นกลางคือ ไมยน์ดิยน์ร้ายในประโยชน์ได้เสียของตน ทั้ง ๆ ที่ลอยเลื่อนอยู่เหนือความยั่วยวนแห่งลางสังเกตระประดุจหนึ่งศิลปิน นักเศรษฐศาสตร์ในบางครั้งก็จักต้องลงสู่ความจริงของโลกในฐานะนักการเมือง”

๔. ความง่ายและความยากของเศรษฐศาสตร์

ขอยกเอาข้อความของเคนส์อีกตอนหนึ่งมาบรรยายในที่นี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่ง่ายและเป็นวิชาที่ยากทั้งสองอย่างคือ เคนส์กล่าวไว้ในบทความเรื่องเดียวกันนั้นว่า “การเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ ดู ๆ ก็ไม่น่าจะต้องใช้สติปัญญาชนิดพิเศษพิสดารอย่างใด...แต่ถึงกระนั้นก็ดี จะหานักเศรษฐศาสตร์ที่ดีหรือแม้แต่ที่พอจะใช้งานได้ก็เหมือนงมเข็มในท้องทะเล เป็นวิชาที่ง่าย แต่น้อยคนนักที่จะมีความรู้ซาบซึ้งดี”

ความง่ายของเศรษฐศาสตร์ แต่เพียงกล่าวถึงหลักใหญ่ก็เพียงพอที่จะเข้าใจได้ ตัวอย่างเช่น ใคร ๆ ก็ทราบแล้วว่า ของสิ่งใดเมื่อมีน้อยและมีคนต้องการมากก็ย่อมมีค่าแพง และเมื่อของมากกว่าความต้องการราคาของก็ย่อมจะตก ไม่เห็นมีความจำเป็นที่จะต้องหาอาจารย์ศึกษาโมกซ์มานั่งอธิบายเลย และวิชาเศรษฐกิจส่วนมากก็ประกอบไปด้วยหลักใหญ่ที่สามกษานี้ เป็นเรื่องที่ท่านผู้รู้เรียกในภาษาไทยว่า หลักอุปสงค์ (จะซื้อ) และอุปทาน (จะขาย) (ที่ไม่เรียกกันว่า “หลักจะซื้อจะขาย” อย่างสามัญชนก็คงจะเป็นด้วยประสงค์จะใช้ภาษาคำแค่งให้ขลังขึ้นบ้างกระมัง) และแก่นของเศรษฐศาสตร์ก็ไม่มีอะไรอื่น เช่น ในเรื่องเงินตรา จะทองคำถาว่า “เงินทองของแพง เงินแล้งของถูก” ก็จะได้ทั้งแก่นของเรื่องและยังมีสัมผัสสูกใจคนไทย ทองง่ายจาง่ายอีกโสดหนึ่งด้วย หวนไปพูดถึงแก่นการค้าระหว่างประเทศ เด็กอมมือก็ย่อมรู้อยู่ว่า ถ้าประเทศใดซื้อของเขามากกว่าขาย ถ้าไม่เป็นอย่างนั้นเขาไว้ก็ต้องใช้เงิน (ซึ่งอาจจะเบงทอง) ให้เขา จะหนีไปอย่างอื่นไม่ได้ ที่นี้นำคาถาเรื่องเงินมาประกอบเข้า สมมติว่าใช้เงินเขาไปแล้ว เงินในประเทศของเราก็แล้งของก็คงถูกลง ขึ้นต่อไปก็คือ เมื่อของของเราถูกลงแล้ว เราก็อาจจะขาย

ของของเรามากกว่าชื่อของของเขา เป็นการแก้กันอยู่ในตัว แต่ที่พูดมานี้ท่านผู้อ่านผู้ฟังอาจจะท้วงว่าพุดวนเวียนเป็นวัฏพินหลัก ซึ่งก็จริงของท่าน แต่ถ้าท่านพลิกตำราเศรษฐศาสตร์แล้วจะเห็นจริงดังที่บรรยายยกอุทาหรณ์มานี้ เหมือนกับเมื่อเด็ก ๆ จำคำของผู้ใหญ่ท่านได้ว่า “น้ำขึ้นปลากินมด พอน้ำลดมดกินปลา” ถ้าใครรู้คานานี้แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเศรษฐศาสตร์ ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้เศรษฐศาสตร์แล้วละฯ นี่แหละเป็นข้อง่ายของเศรษฐศาสตร์ แต่แต่ละอาจารย์เศรษฐศาสตร์ทุก ๆ ท่านคงจะไม่ยอมรับว่าวิชาของท่านง่าย บางท่านยังอุตส่าห์หาคำบาลีสันสกฤต (หรือถ้าเป็นฝรั่งก็หาคำลาตินยาวสองสามหลา) มาทำให้ลังขึ้น หรือบางท่านที่ชำนาญทางวาดเขียนหรือคำนวณอาจจะพลางเอาหลักง่าย ๆ มาแปรรูปเสีย เขียนสิ่งที่เขาเรียกกันว่า “กราฟ” หรือเอาตัวเลขมาใส่เข้าเรียกว่า “สมการ” ทั้ง ๆ ที่บางครั้งไม่มีความจำเป็นเลย แต่มีผลในทางทำให้ศิษย์ใหม่ห่อใจไปตาม ๆ กัน

ที่นี้จะกล่าวถึงความยากของเศรษฐศาสตร์ ความยากนี้มีอยู่ ๒ สถาน สถานที่ ๑ ได้แก่ข้อที่เคนส์ได้กล่าวไว้ดังที่ได้นำมาแปลข้างต้นแล้ว คือจะต้องประกอบด้วยความสามารถหลายอย่างรวมกันจึงจะใช้งานได้ อีกสถานหนึ่งได้แก่ความยากในการที่จะเรียนรู้ให้ซาบซึ้งในวิชานี้จริง ๆ สถานแรกได้กล่าวไว้พอเข้าใจได้แล้ว สถานหลังจำเป็นจะต้องอธิบายเพิ่มเติม

ขอเริ่มด้วยข้ออุปมาเสียก่อนคือ คานา “น้ำขึ้นปลากินมด พอน้ำลดมดกินปลา” ฟังดูเฝิ่น ๆ ก็รู้สึกเข้าใจง่าย แต่อาจจะชักต่อไปว่า น้ำขึ้นก่อนหรือน้ำลดก่อน ? เพราะถ้าน้ำขึ้นก่อนปลาจะเป็นฝ่ายได้เปรียบ ถ้าน้ำลดก่อนมดก็ได้เปรียบ นอกจากนี้ยังมีข้อชักอีกหลายข้อซึ่งตอบได้ยาก เช่น น้ำขึ้นก็คอก ปลาจะกินมดได้ที่ตัว และน้ำจะต้องขึ้นนาน

เท่าใด ปลาจึงจะกินหมดสูญไป เช่นนี้เป็นต้น

หวนกลับมาถึงหลักใหญ่ของเศรษฐศาสตร์จะเห็นว่า ในจำนวนนักเศรษฐศาสตร์ที่ท่องจำหลักใหญ่ ๆ ได้แม่นยำนั้นมีคนที่จะตอบข้อซักที่ลึกซึ้งออกไปอีกได้แน่นอน เช่นซักว่า ถ้ามีของน้อยเท่านี้ คนอยากจะซื้อเท่าไร ราคาจะถีบสูงขึ้นสักเท่าใดแน่ หรือในเรื่องการค้าระหว่างประเทศก็อาจซักว่า ถ้าซื้อเข้ามาเกินกว่าขายออกแล้ว เงินออกไป ๆ จะต้องเสียเงินไปสักเท่าไรจึงจะกลับมาทำให้ขายได้มากกว่าเดิมให้ได้ตามที่ต้องการ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าการที่ระบายเงินออกนอกประเทศโดยหวังผลจะให้ของของเราราคาถูกลงนั้น บางทีจะต้องระบายออกไปจนเกือบเกลี้ยงกระเป๋าก็ได้เสียจึงจะได้ผล และอาจจะซักรื้อต่อไปอีกว่า เมื่อของของเราถูกลงแล้วจะมีข้อเสียหายอย่างใดบ้าง เช่น พ่อค้าขาดทุน รัฐบาลก็เก็บภาษีได้น้อยลง ฯลฯ คนต้องออกจากงาน ไม่มีอาชีพไป เมื่อยังซักรื้อก็ยังมีปัญหามากและล้นแล้วแต่เป็นปัญหาที่ตอบไม่ได้ง่าย ๆ ทั้งนั้น

สรุปความว่า เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่เรียนหลักกว้าง ๆ โดยง่ายพอ ดู แต่จะนำมาปฏิบัติกับข้อเท็จจริงให้ลึกซึ้งแม่นยำได้ยาก นักเรียนวิชานี้จึงจำเป็นต้องใส่ใจในความรู้รอบตัวเรื่องอื่น และใช้สติปัญญาพิจารณาพิเคราะห์ความเป็นจริงให้ถูกต้องพอสมควร

๕. ปัญหาบางประการของนักเรียนเศรษฐศาสตร์

ความยากของเศรษฐศาสตร์ที่ได้บรรยายมาโดยสังเขปในตอนก่อนนั้น เป็นความยากที่แท้จริงไม่มีใครเกลี้ยให้ยากก็คงยากอยู่แล้ว เป็นไปตามธรรมชาติของวิชาความรู้ซึ่งจะต้องมีส่วนยากอยู่บ้างทุกวิชา แต่นอกเหนือไปจากนี้ ก็ยังมีปัญหาที่นักเรียนเศรษฐศาสตร์ทั้ง

ชั้นศิษย์และอาจารย์จะต้องขบอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นปัญหายุ่งยากพอที่จะช่วยกันขจัดได้บ้างไม่มากนักน้อย จึงน่าจะนำมาเล่าสู่กันฟังในที่นี้

ปัญหาข้อแรกของศิษย์ใหม่ก็คือเรื่องศัพท์ ซึ่งได้กล่าวไว้บ้างแล้วในตอนก่อน ๆ ศัพท์เศรษฐศาสตร์แม้แต่ในตำราฝรั่งก็ยุ่งยากพอใช้พอตกมาถึงตำราไทยก็ยิ่งเพิ่มความยากยิ่งขึ้นไปอีก จนนักเรียนทั้งหลายพากันเอือมวิธาของตนไปตาม ๆ กัน สมภูฐานของความยากมีอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. อาจารย์ของไทยเราที่แต่งตำราเศรษฐศาสตร์ (หรือแม้แต่วิชาอื่นก็ตาม) เมื่อจนแก่ถ้อยคำก็มักจะหันเข้าหาคำแขกตะพึดตะพือ ไม่ค่อยจะคิดถึงคำไทยง่าย ๆ พยางค์เดียว ซึ่งอาจนำมาใช้ได้ จริงอยู่ภาษาไทยเราเป็นภาษาที่กำลังจะเจริญเติบโตขึ้น จะต้องเพิ่มศัพท์เพิ่มคำกันอยู่เสมอ และพื้นเดิมของภาษาเราก็มักจะขาดคำที่เป็นนามธรรมเป็นของธรรมดาอยู่เองที่จะต้องอาศัยภาษาบาลีสันสกฤตเข้าช่วย และขณะนี้ท่านผู้ใดพยายามจะใช้คำพยางค์เดียวของไทยเดิมล้วน ๆ ท่านผู้นั้นก็ต้องไม่เปิดปากสนทนากับผู้ใดเลย ในที่นี้มีได้ประสงค์จะห้ามใช้ภาษาบาลีสันสกฤตเสียเด็ดขาด แม้ในเรื่องความเรื่องนี้เองก็มีคำยาว ๆ ดาษดื่นไป เพียงแต่ควรจะใช้กันอย่าให้พรวดพราด ตัวอย่างเช่น จะพูดถึง “การช่วยเหลือพลเมือง” หรือ “การรับใช้ราษฎร” ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องพูดว่า “บริการสาธารณะ” หรือ ถ้าจะใช้ “การแบ่งทรัพย์สิน” แทนคำว่า “วิภาคกรรม” ก็จะทำให้นักเรียนโล่งอกไปมาก และไม่ต้องทำให้เขาเสียเงินซื้อปทานุกรมมาพลิกดูเสียอีก (โดยบางครั้งก็หาไม่พบคำที่ต้องการ) หรือแม้แต่ “อุปสงค์อุปทาน” ก็อาจจะประหยัดเอาไว้ใช้แต่ในที่จำเป็นจริง ๆ ถ้าตอนไหนเขียนว่า “จะซื้อจะขาย” ได้ ก็น่าจะเพียรใช้บ้างจะได้ทำให้วิชาของเราง่ายขึ้นพอดู

๒. ปัญหาเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำในวิชาเศรษฐศาสตร์อีกข้อหนึ่ง เกิดจากการที่ผู้แต่งตำรามักจะเป็นผู้ที่เรียนวิชานี้มาจากต่างประเทศ เป็นภาษาต่างประเทศ จึงมักจะคิดเป็นทำนองภาษาต่างประเทศแล้วดัดแปลงมาเป็นไทยอีกครั้งหนึ่ง บางท่านก็แปลตำรามาจากภาษาอื่นโดยตรงทีเดียว อันวิชาแปลนี้ก็เป็นวิชาที่ยากอยู่ และนักเศรษฐศาสตร์ก็ไม่จำเป็นต้องแปลเก่งทุกคน และถึงจะแปลเก่งก็อาจจะแปลไม่ได้เหมือนกันทุกคน ขออ้างตัวอย่างคำจะซื้อจะขายอีก ถ้าท่านเปิดตำราเศรษฐศาสตร์ภาษาไทย ท่านจะเห็นว่าบางอาจารย์ใช้ “เสนอสนอง” บางท่านใช้ “ประสงค์อันวย” บ้างใช้ “อุปสงค์อุปทาน” บ้างก็ใช้ “ติมานด์ชีพพลาย” ตื้อ ๆ อย่างนี้ นักเรียนที่ขยันอ่านตำราหลายเล่มย่อมจะต้องกินยาแก้ปวดศีรษะหลายเม็ดทีเดียว หรือบางทีคำฝรั่งเขาเป็นคำแผลงหรือคำย่อ ไม่ได้ความหมายกระจ่างแล้ว ไทยเรานำเอาคำแผลงคำย่อนั้นมาแปลตรงตัว ก็ทำให้งงได้เหมือนกัน เช่น คำว่า Foreign Exchange ซึ่งหมายความว่า เงินตราต่างประเทศ (ซึ่งเราจะเอาเงินของเราแลกเปลี่ยนมาได้) บางทีฝรั่งใช้คำว่า Exchange สั้นๆ ถ้าไทยเราแปลว่า “ปริวรรต” นักเรียนใหม่ ๆ เปิดพจนานุกรมของกรมตำรา กระทรวงศึกษาธิการ ก็อาจจะเข้าใจว่าหมายถึงสิ่งที่หมุนไปหรือแปรเปลี่ยนไป ซึ่งมีช่องทางที่จะสออตได้ง่าย หรือบางทีผู้แปลศัพท์เป็นเถรตรง เช่น เห็นเขาแปลคำว่า Service เป็น “บริการ” ก็เลยแปล Civil Service เป็น “บริการประชาชน” ไป แทนที่จะใช้คำว่า “ข้าราชการพลเรือน” หรือเห็นว่า Payment แปลว่า การชำระหนี้ Balance แปลว่า ตาซึ่งหรือดุล Balance of Payment ก็เลยแปลว่า “ดุลชำระหนี้” ห้วน ๆ หาได้คำนึงว่า (ก) เรื่องนี้เป็นการเงินระหว่างประเทศ และ (ข) การชำระหนี้ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็น “การชำระหนี้” เสมอไป เพราะอาจจะเป็น Balance of Payment on

Current Account ซึ่งยังไม่มีหนี้สินติดต่อกันมาก่อนเลย เป็นเรื่องการชำระเงินกันระหว่างประเทศในงบเดินสะพัด (เทียบศัพท์เงินฝากธนาคาร) ผิดกับการชำระหนี้หรือการให้กู้ยืมซึ่งเข้าประเภท International payment on capital account

เมื่อได้กล่าวถึงเรื่องถ้อยคำมาเพียงเท่านี้พอเห็นสังเขปแล้วหวังใจว่าท่านผู้อ่านคงจะไม่ทำให้ผู้เขียนแปลศัพท์ที่อ้างมาไว้ในที่นี้ เพราะถึงทำก็คงไม่รับ ผู้เขียนแปลศัพท์ที่อ้างมาเพื่อประสงค์แต่จะชี้ให้เห็นว่า การใช้ถ้อยคำในวิชานี้เป็นสิ่งที่ยากยิ่งและสำคัญยิ่ง นอกจากเจ้าตำราทั้งหลายจะอุตสาหะหลีกเลียงคำยาก ๆ แล้ว เมื่อจำเป็นจริง ๆ ก็น่าจะเชิญให้มาประชุมปรึกษากันถึงคำที่จะใช้เพื่อให้ได้ประโยชน์ในความกระจ่างแจ้งและความถูกต้องยิ่งขึ้น ประโยชน์ที่จะได้จากการปรึกษาเช่นนี้คงจะมีมิใช่น้อย

ข้อที่หนักใจนักเศรษฐศาสตร์ในการต่อไปได้แก่เรื่องสถิติ เพราะนักเศรษฐศาสตร์ต้องอาศัยตัวเลขสถิติต่าง ๆ ในการที่จะตรวจดูฐานะเศรษฐกิจว่าดีร้ายเป็นอย่างไร จะใช้เป็นหลักในการประมาณและวิธีแก้ไขหรือส่งเสริมเศรษฐกิจ ถ้าตัวเลขสถิติไม่มีหรือมีชนิดใดที่เชื่อไม่ได้ ก็เหมือนหมอกที่ไม่มีปราวัดความร้อนของคนไข้หรือปราวัดน้ำหนักคนไข้ไม่ได้ หรือคนไข้บอกอาการไข้ของตนเพี้ยนไปจากความจริง จะให้ยาได้ถูกต้องก็เห็นจะต้องอาศัยโชคอำนาจ

ตัวเลขสถิติอาจจะบกพร่องได้หลายสถาน เช่น ไม่ได้สำรวจรวมไว้ หรือรวบรวมไว้แต่ไม่ได้ดี ถ้าไม่ได้รวบรวมไว้ มีข้อแก้ที่เห็นได้ง่ายก็คือต้องรวบรวมกันเสียที ไม่ควรคิดว่าเมื่อตั้งกรุงเทพฯ มาได้เกือบ ๒๐๐ ปีแล้วไม่มีสถิติยังอยู่กันมาได้ ฯลฯ และไม่ควรจะทอดอาลัยว่าตัวเลขนั้นใครจะแปลไปอย่างไรก็แปลได้ ไม่เห็นมีประโยชน์ จริงอยู่

การแปลตัวเลขเข้าข้างตนเองนั้นมีผู้นิยมกระทำกันอยู่ แต่ก็กระทำกันไปไม่ได้มากนัก ความจะต้องแดงขึ้นสักวันหนึ่งถ้าไม่มีเหตุผลสนับสนุนพอเพียง

การรวบรวมสถิติไว้ได้ไม่ดีนั้นเป็นเรื่องที่แก้ได้ยาก ข้อบกพร่องในการรวบรวมมีหลายอย่าง เช่น วิธีไม่ดี หรือรวบรวมไว้สัก ๒-๓ เวลาแล้วหยุด หรือเริ่มทำใหม่ หรือรวบรวมไว้อย่างเสียไม่ได้ นายเขาใช้ก็ทำไปวันหนึ่ง ๆ หรือเจตนาให้ผิดจากความเป็นจริง หรือแม้ที่สุดมักง่าย ทำอย่างคำตลาดเขาเรียกกันว่า “นั่งเทียนยกเมฆ” ทั้งนี้ไม่ว่าจะบกพร่องในสถานใดก็ย่อมเป็นอันตรายร้ายแรงยิ่งนัก ยกตัวอย่างเช่น สมมติว่าในประเทศ ก. ข้าราชการได้รับเงินเดือนน้อยและจิตเสื่อม จึงนิยมรับค่าน้ำชาจากแพจากราชฎา ช่วยให้ราชฎาเสียภาษีแก่รัฐบาลน้อยลง และอีกส่วนหนึ่งถือเป็นภาษีส่วนตัวเก็บเข้าคลังของตนเองเสีย เช่นนี้ก็ย่อมจะทำให้พ่อค้าวานิชมีช่องทางหลีกเลี่ยงภาษีสำหรับรัฐบาลได้ง่าย ส่วนรัฐบาลเมื่อเห็นสถิติเงินเข้าคลังน้อยลงก็จัดการขึ้นภาษี แล้วก็เกิดการหนีภาษีอีกต่อไป วงเวียนเป็นกงเกวียน ผลก็คือภาษีตกหนักอยู่กับผู้สุจริต และภาษีนั่นแทนที่จะเป็นศุลกากร ภาษีเงินได้ หรืออะไรเทือกนั้น แท้จริงกลายเป็นภาษีสุจริตไป อีกประการหนึ่ง เมื่อมีภาษีสูงขึ้นเกินขีดที่ย่อมเป็นอันตรายแก่การทำมาหากินของราชฎา เพราะเมื่อถูกเก็บภาษีมาก และเพิกเฉยรักความชื้อ พ่อค้าวานิชก็ย่อมจะเกิดความท้อถอยไม่เป็นอันประกอบสัมมาอาชีพ ส่วนรัฐบาลเองก็จะดำเนินนโยบายปกครองบ้านเมืองให้ราบรื่นหาได้ไม่ นักเศรษฐศาสตร์เองก็ย่อมจะวางสมมุติฐานแห่งโครงเศรษฐกิจได้ไม่ถูกต้อง เพราะตัวเลขลวง กลายเป็นผู้ที่เสื่อมจนถึงมีผู้ออกปากว่า “วิชาเศรษฐศาสตร์นั้นนำมาใช้ในประเทศ ก. ไม่ได้” หนัก ๆ เข้าก็อาจจะต้องหันเข้าหาวิชานั่งกลิ้งใช้ดินสอพอง

หัดยกเมฆอย่างผู้อื่นเขา

ปัญหาอีกข้อหนึ่งของนักเศรษฐศาสตร์ก็คือ จะต้องสำนึกไว้เสมอว่าเศรษฐศาสตร์กับการบ้านการเมืองเป็นของคู่กัน สมมติว่าพบปัญหาเรื่องศัพท์เรื่องสถิติไป และวิชาเศรษฐกิจเจริญพอที่จะช่วยให้นักเศรษฐศาสตร์ทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองได้ แต่พอจะแนะนำใครขึ้นที่ใดก็ไม่เป็นที่เชื่อถือ ผู้รับคำแนะนำมัวพะวงถึงเรื่องอื่นเสีย ขอยกเอาเรื่องครอบครัวมาอธิบายเป็นตัวอย่างให้ชัดเจนยิ่งขึ้น สมมติว่าหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ทำรายได้รายจ่ายของครอบครัวไว้ล่วงหน้า รายได้นั้นพอจะคาดได้ว่าปีหนึ่งเดือนหนึ่งเป็นจำนวนเท่าใด จำนวนนี้อาจจะนำมาจ่ายได้ทั้งในทางที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์แก่ครอบครัว และในรายจ่ายที่มีประโยชน์ ประโยชน์นั้นก็อาจจะแยกได้ว่าเป็นประโยชน์ในปัจจุบัน หรือประโยชน์ในอนาคต ดังนั้นไม่ต้องนำตำราเศรษฐศาสตร์ออกมาวาง เราก็แทบจะกล่าวได้ว่ารายจ่ายชนิดที่ไม่มีประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น การพนัน หรือซื้อขนมของเล่นให้เด็ก ๆ หรือการซื้อมิดชิดซื้อหวานให้เด็กเล็ก ๆ เล่น เหล่านี้จะตัดออกเสียเด็ดขาด สำหรับรายจ่ายที่มีประโยชน์ก็ควรสรรจ่ายเพื่อประโยชน์ทันตากับประโยชน์อนาคตให้ได้ ส่วนเหมาะเจาะกับกาลเทศะจึงจะชอบ เพราะถ้าจ่ายเพื่อซื้อกินในวันนี้เสียจนสิ้นเหลือ ลูกหลานวันข้างหน้าก็จะอด หากจ่ายเพื่ออนาคตมากเกินไป ลูกหลานในวันนี้ก็ต้องอดโรยอ่อนเพลีย

ที่นี้สมมติว่าหัวหน้าครอบครัวนั้นเป็นผู้จ่ายเติบโตและใจอ่อนเสียอ่อนวอนลูกหลานไม่ได้ ตนจะซื้อบุหรี่ยสูบเอง ลูกอายุ ๒ ขวบอยากสูบบ้างก็ให้สูบ ซื้อผ้าอ้อมมาให้ลูกแดง ๆ แต่หลานอายุ ๑๖-๑๗ ปี อยากใช้สวมไปโรงเรียนก็ขัดไม่ได้ (น่ากลัวครูจะไล่ให้กลับบ้าน ขอภัยตัวอย่างที่ยกมานี้ไม่น่าเชื่อถือ แต่บางทีเปลี่ยนตัวละครในตัวอย่างเสีย

อาจจะจริงขึ้นก็ได้) ทั้งนี้เพราะหัวหน้าครอบครัวนั้น ๆ ประสงค์จะเอาใจลูกหลานให้ทั่วถึงกันทุกคน มิฉะนั้นจะเกิดพยศขึ้น เมื่อการเป็นไปดังนี้ มิใช่ที่นักเศรษฐศาสตร์จะชี้ให้เห็นว่า เมื่อมีขนมก้อนเดียวจะเก็บไว้ทั้งก้อน แล้วกินไปทั้งก้อนขณะเดียวกันก็ยอมทำไม่ได้ หัวหน้าครอบครัวเมื่ออยู่ในฐานะเช่นนี้แล้วก็เห็นจะลำบากอยู่สักหน่อย มีเงินเดือนเดือนละพันบาท ใช้เสีย ๑,๕๐๐ บาท อีก ๕๐๐ ก็จะต้องอาศัยผู้อื่น เช่น เอกชน ผู้ให้กู้ยืม หรือโรงรับจำนำ เป็นต้น

ฐานะหัวหน้าครอบครัวกับรัฐบาลผู้ปกครองประเทศผิดกันอยู่ที่หัวหน้าครอบครัวเมื่อใช้เงินได้ก็มีอยู่วิธีเดียวคือกู้เงินเขา ส่วนรัฐบาลนั้นก็มีอีกวิธีหนึ่งคือ พิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้น หรือกู้จากธนาคารที่พิมพ์ธนบัตรได้ วิธีนี้ล่อแหลมอันตรายนักเพราะอาจจะทำให้เงินเฟ้อหรือเงินทอง ของยอมแพงและค่าของเงินตราลดลงไปตามส่วน และถ้าไม่รู้จักยับยั้งขึ้นใช้วิธีนี้บ่อย ๆ ย่อมจะทำให้ราษฎรหมดความเชื่อถือในเงินตราเมื่อค่าของเงินตราเสื่อม รัฐบาลก็ต้องพิมพ์เงินตราเพิ่มขึ้นอีก ฯลฯ วณอยู่เช่นนี้จนหาที่สิ้นสุดมิได้ ลงท้ายจะไปรับประทานอาหารกลางวันสักมื้อหนึ่งอาจจะต้องหิวตะกร่ำใบใหญ่ ๆ ใส่ธนบัตรไป แล้วต่อมาก็เกิดปัญหาอื่นเข้าแทรกแซง เพราะเมื่อเกิดเงินเฟ้อขึ้น ผู้ที่มีรายได้ประจำเช่นข้าราชการมักจะเสียเปรียบ ทำให้รายได้จริงของเขาตกต่ำลง ก็อาจจะเกิดเรื่องที่ถูกกล่าวไว้ในตัวอย่างเรื่องสถิติแล้ว

ปัญหาที่นักเศรษฐศาสตร์จะต้องเผชิญนั้นมีอีกมากมาย ที่นำมากล่าวโดยสังเขปและโดยย่อนี้ก็ประสงค์จะแสดงตัวอย่างเท่านั้น ข้อย่อยยากอื่นยังมีมากมายที่มักจะคาดหมายไม่ถึง แต่นักเศรษฐศาสตร์ก็ยอมจำเป็นที่จะศึกษาและสำนึกได้ เพื่อที่จะได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ตามกาลเทศะ สมมติว่ามีนักเศรษฐศาสตร์จากโลกพระจันทร์ลงมาเยี่ยมโลก

มนุษย์ แล้วคาดไม่ถึงว่าโลกเรานี้บางแห่งผู้ใดจะขอตั้งโทรศัพท์หรือใช้โทรศัพท์ หรือขออนุญาตขับขี่พาหนะ หรือขอเช่ารถตู้บรรทุกสินค้า หรือ ฯลฯ ก็อาจจะต้องชำระเงินเช่นให้พระภูมิเจ้าที่ต่าง ๆ โดยไม่มีใบเสร็จรับเงินเป็นทางการ หรือคาดไม่ถึงว่าพ่อค้าวานิชมักจะนิยมทำบัญชีกันเป็น ๒ บัญชี แต่ส่วนกรมกองราชการบางแห่งทำบัญชีชนิดที่เรียกว่าบัญชีหาได้ไม่ หรือคาดไม่ถึงว่าความสัมพันธ์ทางญาติมิตรและความสามารถในเชิงความรู้และคำพูดชนิดสัตย์จริง ฯลฯ เช่นนี้แล้ว นักเศรษฐศาสตร์แห่งโลกพระจันทร์ผู้นั้นก็ย่อมเป็นที่บกพร่องในวิชาของตน ไม่สามารถนำวิชาไปใช้ประโยชน์ได้จริง ๆ

๖. คตินักเศรษฐศาสตร์

เมื่อนักเศรษฐศาสตร์ต้องเผชิญกับปัญหายุ่งยากเป็นจำนวนมากเช่นนี้จะควรทำนัยใด ในที่นี้จะขอเชิญชาวอเมริกัน ๒ ท่านมาตอบแทน คนแรกคือ ประธานาธิบดีวู้ดโร วิลสัน อีกคนหนึ่งคือนักปราชญ์ชื่อ เอ็มเมอร์สัน คำตอบของนายเอมเมอร์สันยืดยาว จึงขอนำไปแยกเรียบเรียงไว้ต่างหาก ส่วนนายวู้ดโร วิลสันได้กล่าวสุนทรพจน์ในโอกาสเปิดธนาคารของสหรัฐอเมริกาไว้ดังนี้

“อันปัญหาเศรษฐกิจของเรานั้น เราจะจัดการแก้ไขในสภาพที่เป็นจริงอยู่และในสภาพที่อาจดัดแปลงได้ จะไม่มัวเพ้ออาลัยว่าถ้าเราได้ตั้งต้นกันใหม่ ไม่มีอะไรเปรอะเปื้อนแล้ว เราจะทำได้ดีถึงเพียงใด และเราจะค่อยพยายามปฏิบัติทีละขั้นสองขั้น เพื่อให้เศรษฐกิจของเราเป็นไปตามสภาพที่ควรเป็น”